

İsmail Rusûhî Ankaravî, *Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi (Makâsıd-ı Aliyye Fî Şerhi't-Tâiyye)*, haz.: Mehmet Demirci, Vefa Yayınları, İstanbul 2007, 482 s.

Hazırlayan: Süleyman GÖKBULUT *

İsmail Ankaravî (ö.1041/1631)'nin *Makâsıd-ı Aliyye Fî Şerhi't-Tâiyye* adlı bu eseri, İbnü'l-Fârız (ö.632/1235)'in *Kasîde-i Tâiyye*'si üzerine Osmanlıca olarak kaleme alınmış bir şerhtir. "Kasîde-i Tâiyye, et-Tâiyyetü'l-Kübrâ ve Nazmü's-Sülûk" gibi isimlerle de bilinen bu kasîde, 761 beyitten oluşmakta ve İbnü'l-Fârız *Dîvân*'ının, *Kasîde-i Hamriyye* ile birlikte en çok ilgiye mazhar olan bölümünü teşkil etmektedir. Dâvud el-Kayserî, Abdürrezzak el-Kâşânî ve Saîdüddîn el-Fergânî gibi diğer bazı kişilerin de *Tâiyye* üzerine şerh yapmaları bunun en açık delîlidir.

Sultânü'l-Âşıkîn lâkabını taşıyan ve tasavvufî şiirin Arap edebiyatındaki zirvesi olarak niteleyebileceğimiz İbnü'l-Fârız, hayatını Mısır'da geçirmiş, genç yaşta tasavvufa yönelip riyâzet ve mücâhedelerde bulunmuş, Şeyh Bakkâl adındaki bir Melâmî şeyhinin işâreti üzerine Mekke'ye gitmiş ve orada yaklaşık 15 yıl kalmıştır. Hassas ruhlu, coşkulu, ilâhî güzellikleri seyretmekten ve dile getirmekten zevk alan birisi olduğu anlaşılmaktadır. Şiirlerinin teması, ilâhî aşk ve bunun çeşitli sembollerle dile getirilmesidir.

İbnü'l-Fârız'ın zaman zaman kendinden geçip hayret ve dehşet içinde gözlerini belli nir noktaya diktiği, söylenenleri duymadığı, yanındakileri görmediği, yiyip içmediği, uyumadığı, bu hâlinde bazen on gün, hattâ daha uzun süre devam ettiği ve *Tâiyye*'nin de böyle bir ahvâl içinde yazıldığı bildirilmektedir.

Ondan yaklaşık dört asır sonra, başka bir coğrafyada yaşamış olan İsmail Ankaravî ise, bir Bayrâmiyye şeyhi iken göz rahatsızlığı nedeniyle gittiği Konya'da şifâ bulunca, Mevleviyye tarikatına intisâb etmiş ve uzun yıllar Galata

* Ar. . Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı

Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yapmıştır. Çok geniş bir birikime sahip olan Ankaravî, devrindeki şerhçiliğin de etkisiyle Herevî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fârız ve Mevlânâ gibi büyük mutasavvıfların eserlerini tercüme ve şerhe girişmiştir. Özellikle *Mecmûatü'l-Latîf ve Ma'mûretü'l-Maârif* isimindeki Mesnevî şerhiyle şöhret bulmuş ve "Hazret-i Şârih" diye anılır olmuştur. Mevlevî kültürüne yaptığı önemli hizmetlerin yanısıra o, *Zübdetü'l-Fuhûs Fî Nakşi'l-Fusûs* adlı eseriyle İbnü'l-Arabî, *Îzâhu'l-Hikem*'iyle de Sühreverdî el-Maktûl düşüncesine nüfûz etmiştir. Mevlânâ ve İbnü'l-Fârız'ın ilâhî aşk fikrinin yanısıra, vahdet-i vücûd ve işrâkî akımı da iyi bilen, dolayısıyla tasavvufun tefekkür ve duygu boyutunu kendisinde mezcedebilmiş ender kişilerden biri hâline gelmiştir.

İsmail Ankaravî, *Makāsıd-ı Aliyye'*ye bir önsözle başlamaktadır. Burada o, uzun zamandır bu ay yüzlü Arap güzelinin cemâlinin, Arapça bilmeyen insanımızı da nasıl istifâde ettirebilirim diye düşündüğünü, fakat her defasında hakkıyla yapamam diye geri durduğunu, bu tereddütlü durumun kendisini bir hayli rahatsız ettiğini ve nihâyetinde istihâre yapıp şerhe karar verdiğini belirtmektedir. Mukaddime kısmında ise, şerhine girişeceği eseri doğru bir şekilde anlamamızı sağlayacak vücûd, isim ve sıfatlar, hazarât-ı hams gibi özellikle vahdet-i vücûd inancıyla ilgili bir kısım temel bilgileri ve bazı tasavvufî istihâleleri açıklamaktadır. Bunların akabinde de 761 beyitlik kasîdeyi, genellikle tek tek, bazen de konu ve anlam bütünlüğü olan birkaç beyti birleştirerek şerh etmektedir.

Rusûhî Dede beyitlerin şerhinde, "Lügatler", "İ'râb", "Mânâ ve Tahkîk" olmak üzere üç aşamalı bir süreci takip etmektedir. Lügatler kısmında, beyitte geçen lügatlerin kelime mânâları ve etimolojileri üzerinde durmakta; i'râbda da beyitteki kelimelerin Arap grameri açısından tahlilini yapmaktadır. Sıradan okuyucu için sıkıcı gelebilecek olan bu iki kısım, bunları dikkate almak isteyenlere kolaylık olması açısından, hazırlanan eserde farklı ve küçük puntoyla yazılmıştır.

İsmail Ankaravî, beyitle ilgili etraflı açıklamasını ve asıl söylemesi gerekenleri mânâ ve tahkîk kısmında dile getirmektedir. Bu son bölümde şârihin sahip olduğu birikimi ustalıkla kullandığı görülmektedir. Burada okuyucu, İbnü'l-Fârız, İbnü'l-Arabî, Mevlânâ ve İran-Horasan tasavvuf düşünce ve kültürünün harmanlanması olarak ifâde edebileceğimiz Osmanlı tasavvuf anlayışının yetkin bir örneğiyle karşı karşıya geldiğini hissetmektedir.

Metnin hazırlanmasında, müellif hattı olarak kabul edilen Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 221/1'deki nüsha ile Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 260'daki yazmalardan faydalanılmıştır. Eserin dili ve uslûbu oldukça ağıdalı olduğu için günümüz araştırmacılarına ve okuyucularına hitap edebilmek

amacıyla, aslına sâdık kalınarak sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Yine kitaptan istifâdeyi kolaylaştırmak için hazırlayan tarafından, beyitlerde ana hatlarıyla hangi konulardan bahsedildiğini belirten bir fihrist hazırlanarak içindekiler kısmına dahil edilmiştir.

Netice itibariyle bu şerh, duygu ve tefekkür boyutu bir hayli derinlikli olan iki önemli mutasavvıfı birarada okumayı ve değerlendirmeyi sağlayan çok mühim bir hazînedir. Bunun yanı sıra Prof. Dr. Mehmet Demirci Beyefendi'nin metni hazırlarken gösterdiği titizlik, kitabı, özellikle Osmanlı tasavvuf düşüncesine ilgi duyanların ve başta ilâhiyât ve edebiyât alanları olmak üzere akademik çevrelerin dikkatini çekecek bir hâle getirmiştir. Hem İsmail Rusûhî Dedde'nin hem de Mehmet Demirci'nin zihnini uzun yıllar meşgul eden bu eserin gerekli ilgiye nâil olması dileğiyle.

Kadir Özköse, *Anadolu Tasavvuf Önderleri*, Ensar Yayıncılık, Konya 2008, 501 s.

Hazırlayan: Yüksel GÖZTEPE *

Bu çalışmada, on iki ayrı tasavvuf önderleri ele alınmaktadır. Giriş kısmında Anadolu'da tasavvufun yayılışı ele alınmıştır. İlk bölümde Ahmed Yesevî'ye yer verilmektedir. Müellifinde dediği gibi edebiyatımıza hem şekil hem de muhteva bakımından ruh veren Ahmed Yesevi'nin Türklerin İslâmlaşmasında, milli birlik ruhunun tecelli etmesinde, dil ve kültürümüzün devamında öncü rol oynadığına değinilmektedir. İkinci bölümde, Yazar, üretimin yaygınlaşmasında, çalışma hayatımızın şekillenmesinde, göçebe halkların yerleşik hayata geçmesinde rol oynayan ve Ahiliğin kurucusu kabul edilen Ahî Evrân-ı Veli üzerinde durmuştur. Yazar, Ahî Evrân'ın sahip olduğu manevî donanımı, geniş kitleleri organize eden liderlik dehası, farklı zümreleri ortak ülküde buluşturan muştusu, kadın erkek, zengin fakir, yerli yabancı, şehirli köylü, âlim cahil herkesi kapsayan hizmet alanı ile Anadolu'nun Moğol istilasına karşı savunmasında, milli bütünlüğün sağlan-

* Dr., Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi